

Et blikk på CMS med Foucaults lupe

Artikkelen er skrevet av Laila Lund Ohnstad, masterstudent i karriereveiledning ved Høgskolen i Buskerud og Vestfold og karriereveileder ved Karriere Kristiansand, Vest-Agder fylkeskommune

Artikkelen er resultat av et arbeidskrav i masterprogrammet i karriereveiledning under emnet «Karriereveiledning i et individ- og samfunnsperspektiv». Arbeidskravet er formulert slik: *"Vis gjennom litteratur hvordan samfunnsmessige utviklingstrekk framstilles og forstås i normative og selvfølgelige diskurser. Vis så hvordan ulike karrierediskurser gjør bruk av slike samfunnsmessige forståelser i synet på hvordan karriereveiledningsfeltet bør utvikles og endres."* Dette er én av tre oppgaveformuleringer vi kunne velge mellom. Hvorfor jeg valgte nettopp denne, besvares innledningsvis. I artikkelen velger jeg å sette søkelyset på Career Management Skills i et Foucault-inspirert perspektiv.

Innhold

En ærlig beretning om det egentlige valget	side 3
Snuoperasjonen	side 3
En strategi for å finne svar	side 3
Dokumenter under lupen	side 4
Diskursen og produktiv makt	side 5
Maktens betingelser gjennom nasjonalt samarbeid og delegert myndighet	side 6
Maktens betingelser gjennom internasjonalt samarbeid	side 7
Individet i en politisk-økonomisk diskurs	side 7
Karriere-teoretiske paradigmer i en politisk-økonomisk diskurs	side 9
Life design – et alternativ til ferdighetsdiskursen	side 10
Kan det som kunne ha vært, bli en vei videre?	side 11
Litteratur	side 12

En ærlig beretning om det egentlige valget

Nettopp denne oppgaven er valgt fordi jeg innledningsvis ikke fikk grep om oppgaveformuleringa, og dermed greide jeg heller ikke å legge den fra meg. Jeg tok den helt bokstavelig og opplevde formuleringa veldig bastant: først skal man gjøre *sånn* og deretter *sånn*! Jeg kunne imidlertid ikke få det til å stemme at en oppgave på masternivå skulle inneholde så styrende instruksjer, - synes til og med det ble noe kjedelig! Men det kunne jo være meg som tok feil? Noe jeg ikke forsto? Jeg ønsket egentlig å snu det hele, dvs. begynne med det siste først. Men det torde jeg ikke! Først da jeg fikk tilbakemelding fra veileder på at arbeidstittelen «Språk skaper virkelighet» var i «diskursens ånd», begynte endring etter hvert å finne sted. Jeg måtte imidlertid dvele litt og reflektere videre en stund til: diskurs? Foucault? Hvordan var nå dette? Kjærgårds genealogi (2012) og annen relevant litteratur om diskurs ble gått nærmere i sømmene, og da begynte brikkene å falle på plass – og sjela til ro!

Snuoperasjonen

I Michel Foucaults diskursperspektiv kan man problematisere en situasjon i nåtida og finne forutsetningene for at det er blitt slik, ved å rekonstruere fortida. Han er opptatt av både det som uttrykkes, og det som ikke uttrykkes. Det som uttrykkes, skaper et bilde av virkeligheten, og det som ikke uttrykkes, kunne vært et alternativ til det bildet som skapes, altså kunne nåtida faktisk vært annerledes (Ulleberg, 2007). Med Foucaults perspektiv som inspirasjon, ønsker jeg i denne artikkelen

å stille følgende spørsmål: Hvordan er det blitt slik at læring av karriereferdigheter (CMS)¹ vektlegges i stor grad når politikk for karriereveiledning utformes nasjonalt og internasjonalt? I dette perspektivet er det da også interessant å belyse hva det er som *ikke* er vektlagt i like stor grad, og som alternativt kunne gjort at den kunnskapen som i dag formidles fra myndigheter til praksisfeltet, kunne hatt et annet innhold.

En strategi for å finne svar

Innledningsvis vil jeg gi oppmerksomhet til noen av de prinsipper jeg forstår skal legges til grunn i en diskursiv analyse med vekt på Michel Foucaults tilnærming (Ulleberg, 2007). I denne analysen vil hovedfokuset være på språk- og begrepsbruk, og kunnskapen som produseres gjennom språket i diskursen. Norge har valgt å forplikte seg til å implementere EUs program for livslang læring. Ved å belyse samarbeidsstrukturer på karriereveiledningsfeltet som finner sted i Norge fra makro- til meso- og mikronivå, og internasjonale nettverk som Norge er en del av, tydeliggjøres de strukturelle styringslinjer som er gjeldende top-down: fra overnasjonale institusjoner, via nasjonale myndigheter til praksisfeltet. Med et blick på begge disse aspekter ved det Foucault betegner som *governmentality* (Kjærgård, 2012) – kunnskap formidlet gjennom språk og meningsbærende strukturer – er det et mål i denne artikkelen å belyse hvordan det er blitt slik at praksisfeltet nå oppfatter CMS som det altomfattende nye innen karriereveiledning – og som vi griper begjærlig etter for å fylle på i verktøykassa vår!

Det formulerte spørsmålet om læring av karriereferdigheter er på samme tid en påstand om at myndighetene har dette sterke fokuset. I søken etter å finne svar på spørsmålet, eller argumenter som underbygger påstanden, vil jeg videre vise hvordan samfunnsmessige utviklingstrekk framstilles og forstås som selvfølgeligheter i et spesifikt utvalg av dokumenter knyttet til nasjonal og overnasjonal politikktutforming. Foucaults tilnærming er interessant i to sammenhenger her, for det første hvordan idéer og tanker om hva som er viktig, konstrueres gjennom språket i disse dokumentene. Dette styrer adferden til nasjonale myndigheter i deres formuleringer i politikktutforming om karriereveiledning, og kunnskap om hva karriereveiledning er og skal inneholde, når til slutt praksisfeltet, som vil ta imot dette som sannhet, i en mer eller mindre bevisst tilstand. Dette er en eksemplifisering av kjernen i idéen om *governmentality*, som Andreas Fejes uttrykker som «governing attempts to shape our behaviour according to a particular set of norms and ideas» (Fejes, 2008, s 6). Språket er altså ikke nøytralt, men skaper påvirkning og dermed makt (Kjærgård, 2014²). For det andre er Foucaults tilnærming også interessant når jeg til slutt vil undersøke i hvilken grad sentrale karriere teoretiske paradigmer er gjenkjennbare i den politiske framstillingen, dvs. fokuset vil da være å belyse eventuelle

¹ Det forutsettes at begreper relatert til karriereveiledning og diskurs, for eksempel *CMS*, *karriereferdigheter* og *governmentality*, er kjent, da teksten forutsettes lest av fagpersoner.

² Det refereres i denne artikkelen til Roger Kjærgårds og Lars Gunnar Lingås forelesninger i studiet Master i karriereveiledning; disse referanser har årstall 2014.

sammenhenger eller paralleller mellom den politisk-økonomiske diskursen om karriereveiledning og karriereteoretiske diskurser.

Dokumenter under lupen

EUs intervensjoner i karriereveiledning kan tidfestes i 3 perioder; den første perioden er før 1992, den andre perioden startet i 1992 med Maastrichtavtalen og etter hvert opprettelsen av EU, den tredje perioden startet i 2000 med Lisboaaprosessen (Watts m.fl., 2010). I møtet i Lisboa ble det satt et ambisiøst mål for EU i overgangen til en kunnskapsbasert økonomi ved inngangen til det 21 århundre. I denne artikkelen er det perioden fra 2000 fram til i dag som har fokus. Det er spesifikt 4 politiske dokumenter fra denne perioden som er valgt ut for analyse:

- Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency Conclusions.
- On strengthening policies, systems and practices in the field of guidance. Council of the EU 2004.
- On better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. Council of the EU 2008.
- The Evidence Base on Lifelong Guidance. ELGPN 2014.

I Lisboaokumentet oppfordres medlemslandene til å være med å utforme et rammeverk for basisferdigheter på områder som er nødvendige for å kunne leve og arbeide i det nye kunnskapssamfunnet. Gjennom livslang læring skal ferdighetene kontinuerlig kunne tilpasses og nye læres (EU 2000, s 8). I 2004-resolusjonen understrekes betydningen av veiledning for å kunne utvikle borgernes livslange læring og *management skills* (EU 2004, s 8); i 2008-resolusjonen sammenkobles veiledning og læring i et livslangt perspektiv, og *teaching management skills* er del av selve definisjonen på veiledning (EU 2008, s 3). Til slutt – i 2014 – stadfestes hvilke tiltak som virker mest effektivt på veiledningsfeltet, basert på evidens (ELGPN, 2014, s 8). Disse dokumentene er betydningsfulle i denne artikkelens sammenheng fordi livslang læring og livslang veiledning knyttes sammen i en ferdighets- og kompetansediskurs underlagt den politisk-økonomiske diskursen. Hvordan synet på individet kommer til uttrykk i denne diskursen vil bli særlig vektlagt.

Diskursen og produktiv makt

Roger Kjærgård gir et bilde av diskurs som «dominerende stemmer» i sin introduksjonsvideo til Masterstudiet i karriereveiledning, stemmer som dominerer i forhold til hvordan virkeligheten kan forstås og hvordan vi handler i tråd med denne forståelsen (2014). Diskursanalyse handler om å analysere språket som benyttes for å beskrive virkeligheten i gitte kontekster (Ulleberg, 2007). Det politisk-økonomiske ståstedet og ulike karriereteoretiske ståsted er kontekstene i denne analysen.

Michel Foucault har bidratt med perspektiver til diskursanalyse som har fått stor oppmerksomhet. Diskursene kan forme våre holdninger til en sak eller til selve historien. Når virkeligheten beskrives i en bestemt kontekst, er formidleren selv en del av denne konteksten, og beskrivelsen er derfor ikke objektiv, men tolkninger (Jørgensen og Phillips, 2010). Virkeligheten som beskrives i de kontekster som er nevnt over, er med andre ord ikke *sannheten*, da andre sannheter kan skapes gjennom alternative beskrivelser og tolkninger. Vi kan derfor tenke oss at en bestemt virkelighet eller sannhet skapes i den politisk-økonomiske diskursen, mens alternative virkeligheter eller sannheter kan skapes i diskurser med ståsted i karriereteori. Det interessante er så å finne ut hvilke konsekvenser for adferd eller praksis forskjellige diskursive fremstillinger av virkeligheten får. Tolkningene av virkeligheten, eller konstruksjonene av idéer og tanker knyttet til dette, kan framtre som selvsagte og normative, noe som gir språket makt. Diskurs og makt er hos Foucault tett sammenvevd, diskurs er premiss for makt og omvendt. Makten er imidlertid ikke undertrykkende, men derimot produktiv i den forstand at kunnskap formuleres og skapes gjennom språket, gjennom diskursene, og kunnskap er derfor også makt. Et viktig bidrag av Foucault er hans tanker om hvordan vi kan skrive nåtidshistorie (Ulleberg, 2007). Vi kan se på verden slik vi fortolker den i dag, og forutsetningene for våre tolkninger kan vi finne ved å snu oss og se bakover i tid. Slik kan vi se på gjeldende karriereveiledningsdiskurser i vår samtid, hva som uttrykkes i forhold til ønsket utvikling og endring av karriereveiledningsfeltet, og hvordan forutsetningene finnes i framstilling og tolkning av samfunnsutviklingen historisk og opp til nåtiden. Tolkningene kommer til uttrykk gjennom språket som anvendes i diskursene. Hvilke maktrelasjoner i samfunnet som har definisjonsmakten og skaper den dominerende diskursen, og som dermed påvirker andres adferd i betydelig grad, er viktig å synliggjøre for å kunne se at alternative handlingsvalg for adferd finnes i tolkningene av virkeligheten i andre diskurser, som kan betegnes som motdiskurser. Lars Gunnar Lingås betegner motdiskursene som «the big silences» (Lingås, 2014).

Maktens betingelser gjennom nasjonalt samarbeid og delegert myndighet

Nasjonalt enhet for karriereveiledning har som primær oppgave å utvikle og styrke kvaliteten og profesjonaliteten og koordinere karriereveiledningsfeltet i Norge. En hovedmålsetning er å gi økt tilgang til karriereveiledning for veisøkere i alle livets faser og å styrke kvaliteten på tjenesten (Vox, 2014). Etaten ble opprettet i 2011 og «eies» av Kunnskapsdepartementet. Arbeidsområdene omhandler blant annet å utvikle et overordnet rammeverk for karriereveiledning og gi innspill til politikkutforming. Det legges avgjørende vekt på samarbeid i ulike nettverk både nasjonalt og internasjonalt.

Nasjonalt forum for karriereveiledning er et nettverk hvor direktorater og organisasjoner for arbeidsgivere og arbeidstakere, elever og studenter, rådgivere, Nav, kommuner og fylkeskommuner er medlemmer, til sammen 28 organisasjoner. Forumet skal gi innspill til Nasjonal enhet for karriereveilednings arbeid etter drøftinger som kan gjelde status, utvikling og problemstillinger.

Nasjonal koordineringsgruppe for karriereveiledning består av representanter på ledernivå i Utdanningsdirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Universitets- og høyskolerådet, Nasjonalt fagskoleråd og Senter for IKT i utdanningen. Om koordineringsgruppa heter det «Koordineringsgruppa drøfter problemstillinger og utfordringer på feltet og diskuterer aktuelle innsatsområder og strategier. Den fremmer også forslag til løsninger som kan implementeres i bestående styringslinjer» (Vox³, 2014). Det er Vox som leder møtene.

Det finnes Partnerskap for karriereveiledning i 18 fylker, og som et minimum må det foreligge en avtale mellom Nav og fylkeskommunen; i noen fylker er også andre deltakere med, for eksempel NHO. Ett av kriteriene for å få tilskudd fra Kunnskapsdepartementet etter nye retningslinjer fastsatt i 2014, er at fylket har opprettet minst ett karrieresenter som «tilbyr gratis karriereveiledning til alle voksne over 19 år, bidrar til kompetanseutvikling for karriereveiledere i grunnskolen, videregående opplæring og Nav». Videre heter det at karrieresentrene er partnerskapets tjeneste utad for å ivareta sentrale nasjonale mål om økt tilgang på karriereveiledning og styrket kvalitet (KD, 2014).

I det foregående ser vi at uansett om vi jobber med karriereveiledning i kommune, fylke eller stat, det være seg i grunnskolen, videregående skole, universitet eller høyskole, i NAV eller ved et karrieresenter i et fylke, styres vi gjennom føringer som formes i politikk fra myndighetenes side. Forbindelseslinjene fra egen arbeidsplass ved Karriere Kristiansand til Nasjonal enhet for karriereveiledning er skissert, det vil si fra praksisfeltet til etaten som av Kunnskapsdepartementet har fått delegert myndighet til å utarbeide overordnede retningslinjer for feltet. Som ansatt ved et karrieresenter får vi direkte «input» fra Nasjonal enhet for karriereveiledning ved å delta på årlige konferanser, deltakelse i Nasjonalt forum og via partnerskapet i fylket ved tildeling av økonomiske midler når visse krav for drift oppfylles. Prioriterte fokusområder fra myndighetenes side når oss i praksisfeltet på ulikt vis gjennom disse nettverkene, og som eksempel kan nevnes at ved den årlige konferansen for de fylkesvise karrieresentrene i 2012 og 2013 var temaet CMS på dagsorden begge år. Agendaen for Nasjonalt forums møte så sent som i oktober 2014 inneholdt følgende 2 punkter: 1. OECD Skills Strategy og karriereveiledningstjenestene – og 2. OECDs anbefalinger og CMS-perspektivet (Vox, 2014). Diskurs og makt kan ikke ses isolert fra dets betingelser, ifølge Foucault (Kjærgård, 2014). Betingelsene for at kunnskapen som produseres gjennom den politiske diskursen får så stor betydning for praksisfeltet, ligger nettopp i disse nettverkene og deres myndighetsmandat.

Maktens betingelser gjennom internasjonalt samarbeid

I 2007 ble ELGPN opprettet – European Lifelong Guidance Policy Network – hvor Norge er medlem. Nettverket arbeider for å fremme samarbeid og systemutvikling for livslang veiledning på områdene utdanning og arbeid. Nettverket skal videre bidra til at medlemslandene implementerer

³ Nå det refereres til Vox, er informasjon gitt på www.vox.no, brukt som kilde. Dato for nedlasting kommer fram i litteraturlista til slutt i dette dokumentet.

strategiprioriteringer utarbeidet for EU fram mot 2020, og formulert i EUs resolusjoner fra 2004 og 2008 om læring og veiledning i et livslangt perspektiv. Når styringslinjene nå er trukket fra EUs overnasjonale posisjon via våre egne myndigheters politikkansvarlige og ned til praksisfeltet, vil det være interessant å se nærmere på innholdet og språket i de utvalgte dokumenter som er utarbeidet for styringens formål. Hvilke bilder av virkeligheten, av individet og hvilke sannheter skapes gjennom språket som brukes?

Individet i en politisk-økonomisk diskurs

På EUs møte i Lisboa i 2000, ble et nytt strategisk mål satt for det neste tiåret: *to become the most competitive and dynamic knowledge-based economy in the world, capable of sustainable economic growth with more and better jobs and greater social cohesion* (EU, 2002, s 2). Med begrunnelse i økt globalisering og overgang til en kunnskapsbasert økonomi, konstateres det at EU står overfor store utfordringer som vil påvirke alle sider ved menneskers liv. Endringer skjer i et stadig akselererende tempo og EUs marked trenger å bli mer konkurransedyktig og innovativt. Overgangen til en digital, kunnskapsbasert økonomi, som vil føre til etterspørsel og tilbud av nye varer og tjenester, vil skape vekst, konkurransedyktighet og flere jobber. For at EU skal oppnå sitt politisk-økonomiske mål, skal det investeres i mennesket, som beskrives som EUs viktigste aktivum. Individet skal utstyres med ferdigheter som er nødvendige for å leve og arbeide i dette nye informasjonssamfunnet. OECD bidrar i denne diskursen ved å betegne våre ferdigheter som 21 århundrets globale valuta (OECD, 2012). Karriereveiledning vektlegges ikke i strategidokumentet fra 2000, men gjennom livslang læring skal individet kunne tilpasse seg et samfunn i endring ved at «the desirable citizen is constructed», et uttrykk signert Andreas Fejes (Fejes, 2008, s 13). Individet fremstilles på denne måten som et økonomisk virkemiddel for å nå et gitt mål, og kompetansen som individet skal utstyres med, er tilpasset de samfunnsøkonomiske behov og er nyttige i den økonomiske tenkningen. Det fremkommer videre i teksten at menneskets livskvalitet vil øke gjennom disse tilpasningstiltakene til det nye samfunnet, en livskvalitet som dermed også omkranses av den politisk-økonomiske diskursen ved at livskvalitet knyttes til samfunnets økonomiske vekst, konkurransedyktighet og jobber i en kunnskapsbasert økonomi (EU, 2000, s 3). Livskvalitet knyttes ikke til andre sider ved livet som for eksempel betydningen av nære relasjoner, trygg identitet eller mening i livet som helhet. Individet plasseres i denne ferdighetsorienterte økonomiske diskursen som et objekt som ved å bli utstyrt med bestemte ferdigheter, vil være et viktig middel for samfunnet i å nå et politisk og økonomisk mål, og som en belønning vil individet få et bedre liv, hvor myndighetene definerer hva som er et godt liv for sine borgere.

I EUs resolusjon fra 2004 trer livslang veiledning fram som et selvstendig virkemiddel for å nå samfunnets mål for 2010, knyttet til økonomisk vekst, økt sysselsetting og mobilitet. Det handler om at karriereveiledning skal bidra til et bedre samsvar mellom tilbud om utdanning og samfunnets behov

for gitte kompetanser hos individet. Karriereveiledning fremstilles som et instrument for myndighetene. Individet skal ikke lenger «utstyres med» ferdigheter, som uttrykt i 2000, men blir i større grad ansvarliggjort gjennom å kunne gjøre gode valg og kunne bli effektivt selvstyrende. Karriereveiledning fremstilles også som en service for individet i sin streben etter å gjøre gode valg, ved å tilby én eller flere av en rekke aktiviteter i hele livsforløpet; disse aktivitetene omfatter å gi informasjon, gi råd og veiledning, vurdere kompetanse og interesser, undervise i beslutningstaking og CMS. Det vil være særlig behov for karriereveiledning i overgangssituasjoner. Samfunnet ønsker aktive medborgere ved at det enkelte individ ansvarliggjøres til å velge karriere som bidrar til at Europa når sitt strategiske mål om å bli verdens mest dynamiske kunnskapsbaserte samfunn innen 2010. Individet får på denne måten både en subjektstatus ved at det selv kan velge, og en objektstatus ved at karriereveiledning skal bidra til at individet gjør effektive valg, som strategisk virkemiddel for samfunnets overordnede økonomiske mål. Dette er et paradoks som gjennom fokuset på ansvarliggjøring kan føre til at motsetningen plasseres hos individet selv, da individet gis ansvar for det endelige valget om egen karriere. Ved å gjøre de rette valgene, tilbyr den økonomiske diskursen økt livskvalitet.

I EUs resolusjon fra 2008 pekes det igjen på utviklingstrekk i samfunnet under temaer som globalisering, tilpasning, endring, mobilitet, multiple overganger og multiple valg. Karriereveiledning kan bidra til empowerment eller istandsetting av befolkningen for å kunne styre egen karrierevei, og for å oppnå en bedre balanse mellom personlig og yrkesmessig liv. Det pekes videre på at det på den ene siden er en vedvarende arbeidsledighet, mens det på den andre siden er vanskelig å finne kvalifisert arbeidskraft i visse sektorer. Karriereveiledning skal i dette perspektivet være et verktøy for bedre harmonisering mellom den enkeltes karrierevalg og arbeidsmarkedets behov. Igjen ser vi hvordan karriereveiledning uttrykkes som et instrument for myndighetene til å nå politiske og økonomiske mål. Beskrivelser av samfunnet og karriereveiledningens funksjon som elementer i en politisk-økonomisk diskurs, gjenkjenner vi fra de foregående tekster som selvfølgeligheter. Læring av karriereferdigheter trer imidlertid enda tydeligere frem i denne teksten ved at det listes opp såkalte veiledningsprinsipper for å støtte borgernes livslange karriereskifter eller karriereoverganger. Prinsippene omfatter: 1. CMS (karriereferdigheter), 2. tilgang til karriereveiledning, 3. kunnskapsgrunnlag og kvalitetsutvikling av tjenesten og 4. tilrettelegging for samarbeid og koordinering mellom nasjonale, regionale og lokale aktører.

Ferdighetene må vedlikeholdes gjennom hele livet, og er basert på visse nøkkelkompetanser, særlig det «å lære å lære», sosial og interkulturell kompetanse, initiativtaking og entreprenørskap. Det spesifiseres også hva individet ytterligere har bruk for i overgangssituasjoner. CMS sementeres i denne teksten og i den politisk-økonomiske diskursen som sådan ved at CMS tillegges en avgjørende rolle ved istandsetting av befolkningen «in their learning, training and integration pathways and their careers» (EU, 2008, s 8) Igjen kan individets posisjon identifiseres ved at individet på den ene siden

skal istandsettes som et objekt for å kunne ta de riktige valg og tilegne seg riktig kompetanse til beste for samfunnet, og på den andre siden stilles ansvarlig for egne valg som subjekt i rollen som selvstendig karriereplanlegger.

ELGPN har nedsatt arbeidsgrupper for å vurdere hvilke implikasjoner veiledningsprinsippene fra 2008 vil få for utforming av politikk på karriereveiledningsfeltet. Norge ved Vox er med i gruppa som arbeider med innhold og forståelse av CMS og læring av CMS i et livslangt perspektiv (Sultana, 2011). I et governmentality-perspektiv fremstilles CMS som et viktig verktøy både i forhold til styring av karriereveiledningsfeltet generelt og i forhold til ønsket fokus i møte med veisøker på mikronivå.

Karrierteoretiske paradigmer i en politisk-økonomisk diskurs

I tillegg til den politisk-økonomiske posisjonen man kan innta for å mene noe om karriereveiledning, kan man alternativt innta en karrierteoretisk posisjon. I vår samtid er det i hovedsak 3 teoretiske perspektiver som er gjeldende, hvor de respektive fokus er rettet mot henholdsvis 1. vitenskapelig og objektiv matching, 2. læring av ferdighetsorienterte kompetanser og 3. sosial konstruksjon av karrierer (Kjærgård 2014). Med referanse til Foucault vil jeg nå rette fokus på hvilke karrierteoretiske elementer som kommer til uttrykk i den politisk-økonomiske diskursen, og ikke minst hva det er som ikke får fokus. I de politiske dokumenter som har blitt analysert, ser vi tydelig at det er læringsaspektet i karriereveiledning som gis størst betydning, ikke minst ved at karriereveiledning ble integrert i strategien for livslang læring i resolusjonen i 2008. Det «å lære å lære» er pekt på som en nøkkelkompetanse. I den grad karriereveiledning skal være et verktøy for å få til en bedre tilpasning av veisøkers valg og arbeidsmarkedets behov, kan man kanskje skjule til matchingaspektet – en harmoni som tilstrebes mellom tilbud og etterspørsel, handler vel strengt tatt nettopp om den optimale match. Teoriene og metodene for å kunne plassere «rett mann på rett hylle» og med utgangspunkt i at «skomakeren skal bli ved sin lest», har sin opprinnelse i en tid hvor stabilitet og forutsigbarhet var fremtredende, noe som ikke gjelder i dagens omskiftelige og ustabile samfunn hvor omstillingsevne, fleksibilitet og multiple overganger preger vår tilværelse. Teoriene kan derfor ikke brukes alene, men dog som del av noe mer, for eksempel kan interessekategorisering basert på RIASEC (Højdal og Poulsen, 2009) brukes for å bli bedre kjent med seg selv som del av CMS-læring. Slik kategorisering brukes i følge Lingås (2014) i en instrumentalistisk sammenheng i karriereveiledning for å finne ut hva man yrkesmessig passer best til, og i den politisk-økonomiske diskursen kan dette være ledd i en måte å effektivisere veiledningen på. Kjærgård (2014) bekrefter også at slik differensieringspraksis er i utstrakt bruk når karriereveiledning ses på med økonomiske briller. I norsk sammenheng brukes interesseutforskningsverktøyet WIE både i skole, karrieresentre, i nav og i attføringsbedrifter – veisøker får kjapt og effektivt kategorisert sine interesser og blir deretter koblet opp mot matchende yrker.

Det er mange ulike karrierelæringsteorier som er blitt utviklet fra midten av det 20. århundre og framover til i dag. Det er i denne tradisjonen vi kan plassere CMS, og den teoretiske forankringen går

tilbake til 70-tallet da Bill Law og Tony Watts lanserte det de mente en veisøker må lære av ferdigheter for å kunne håndtere egen karriere; disse ferdighetene går under betegnelsen DOTS, som er et anagram for Decision learning, Opportunity awareness, Transition learning og Self awareness (Law, 1999). CMS-perspektivet har fra den gang utviklet seg videre og har de siste årene fått en tydelig plass i politikktutforming overnasjonalt og nasjonalt, som det er pekt på i det foregående.

Life design – et alternativ til ferdighetsdiskursen

I en politisk-økonomisk diskurs brukes karriereveiledning instrumentalistisk i den hensikt at veisøker skal lære seg bestemte karrierehåndteringsferdigheter. Dersom de økonomiske brillene tas av, er det aktuelt å stille spørsmål ved om dette er nok i vårt samfunn i dag. Hva er det som ikke er på dagorden når den økonomiske diskursen dominerer? Mark Savickas mener vi trenger noe mer; verken Vocational guidance, som omfatter matching, eller Career education, som innebærer læring av CMS, er nok, men vi trenger også det (2011). Han peker på at i Vocational guiding handler det om å sammenligne individer og finne forskjeller, og veiledningen skal bidra til at individet blir koblet til et yrke som passer; i Career education handler det om individets utvikling, og veiledningen skal bidra til at individet skal kunne implementere nye holdninger og kompetanser for å komme videre i sin karriere; men begge disse teoretiske perspektivene mangler temaer om *hensikt* og *mening*. I teorier om konstruksjon av karrierer, som i dag går under betegnelsen Life design, er nettopp det å skape sammenheng, kontinuitet og mening avgjørende, og veisøker og karriereveileder kan arbeide sammen om disse temaene. Det viktigste er ikke hvilken karriere veisøker skal velge, men hva man ønsker i livet og hvordan man skal kunne skape eller konstruere ens liv. Veisøker kan sees på som forfatter av autobiografiske historier, og karriereveiledning skal bidra til at veisøker kan reflektere over viktige livstemaer og muligheter, og gjennom det starte på et nytt kapittel i sin autobiografi (Savickas, 2011). I karriereveiledning er det viktig å fokusere på to metakompetanser, nemlig identitetskonstruksjon og tilpasning (adaptability) (Savickas, 2013). Identitetskonstruksjon handler om å kjenne sin fortelling og vite *når* endring må skje eller når et nytt kapittel skal påbegynnes; tilpasning handler om *hvordan* endring skal skje. Det er vanskelig å planlegge når endringer inntreffer så raskt, men veisøker kan forberede seg på mulighetene som vil dukke opp. Karriere handler om hele livet, karriereveiledning må derfor ha en bred tilnærming som gir rom for å imøtekomme veisøkers behov for å holde fast ved og fortsette historien om seg selv for på den måten skape trygghet og sikkerhet i egen identitet og kunne tilpasse seg til en usikker verden (Savickas 2011, 2013). Individet har i dette perspektivet en klar subjektstatus.

Kan det som kunne ha vært, bli en vei videre?

Vi velger og vi velger bort i alle sammenhenger i livet både privat og profesjonelt. Vi skaper bilder av virkeligheten gjennom det eller de perspektiver vi velger og de begreper vi bruker. Vi kan alltid gjøre andre valg som vil føre oss et annet sted hen, så også i politikktutforming. Jeg har her forsøkt å

analysere det bilde av virkeligheten som er skapt gjennom å se på innholdet i politiske dokumenter som har vært avgjørende i forhold til politikktutforming på karriereveiledningsfeltet fra 2000 fram til i dag. Det er ferdighetsdiskursen som har vunnet fram så langt, og i introduksjonsvideoen til studiet Master i karriereveiledning beskriver Roger Kjærgård Life design-diskursen som en motdiskurs (2014). Life design-perspektivet har ikke fått plass i virkelighetsbildet som er skapt gjennom språket i teksten i de politiske dokumenter som har hatt fokus i denne sammenheng. Men det kunne vært annerledes. Selv om læring av CMS har fått en stadig tydeligere vektlegging, er det nå mulig å spore en gryende endring av synet på karriereveiledning som dominerende ferdighetsorientert. I perioden 2008-2014 har det vært arbeidet systematisk med å styrke evidensgrunnlaget gjennom forskning om virkning av veiledning i et livslangt perspektiv, slik at også politikktutforming kan være evidensbasert. Nylig er dokumentet *The Evidence on Lifelong Guidance – a Guide to Key Findings for Effective Policy and Practise* publisert (ELGPN, 2014). Det angis 10 evidensbaserte prinsipper for design av livslange veiledningstjenester; ett av disse punktene er viet CMS: *A key aim of lifelong guidance should be the acquisition of career management skills*. Et annet punkt konstaterer imidlertid følgende: *Lifelong guidance is most effective where it connects meaningfully to the wider experience and lives of the individuals who participate in it* (ELGPN, 2014, s 8). Det heter også at karriereveiledning er mest effektiv når den er rettet mot det enkelte individ og dets behov og individers forskjellighet anerkjennes. Karriereveiledningen bør være holistisk og ses i sammenheng med annen støtte veisøker trenger. Siden bildet av virkeligheten tegnes i et noe annet perspektiv i dette helt ferske dokumentet, hvor innholdet er ment å være grunnlag for videre politikktutforming, kvalitetssikring og systemutvikling av karriereveiledning, må det være lov å undres om karriereveiledning i framtida vil bli anvendt med en bredere tilnærming slik at CMS trer tilbake og både meningsdanning og identitetsarbeid trer fram.

Jacques Derrida opererer med dualistiske begreper når han gjennom dekonstruksjon av språket, beskriver makt (Kjærgård, 2014). Begrepene angir motsetningspar, og i et maktforhold har det ene begrepet en dominerende rolle i forhold til det andre. Ferdighetsdiskursen og Life design-diskursen kan være slike dualistiske begreper hvor CMS har hatt en dominerende rolle i forhold til identitet, mening og hensikt i et Life design-perspektiv. Disse tre siste begrepene brukes imidlertid også i den politisk-økonomiske diskursen, men fram til nå i en instrumentalistisk sammenheng ved at *identitet* knyttes opp mot *the desirable citizen* og den felles europeiske identitet, *mening* knyttes opp mot et meningsfullt valg av karriere for å oppnå et godt liv slik samfunnet definerer det gode liv, og ved at *hensikt* knyttes opp mot de endelige politisk-økonomiske mål satt for hhv. 2010 og 2020. Menneskets identitet er i en slik sammenheng knyttet til egenskaper og det som erkjennes fra den ytre verden, for eksempel ved kategorisering av interesser, mens i Life design-perspektivet handler identitet om det veisøker erkjenner fra sitt eget indre ved tydelig å kunne framsi følgende: dette er hvem *jeg* er, dette er det *jeg* ønsker og derfor har jeg satt meg følgende mål for å kunne få et godt liv slik jeg selv definerer

det! Er det en åpning for en videre identitetsdefinisjon vi ser konturene av når det i den politisk-økonomiske diskursen åpnes for at karriereveiledning må være helhetlig og ta hensyn til flere sider ved veisøkers liv for å skape mening? Savickas (2013) understreker betydningen av *to create certainty inside you in an uncertain society* ved å stå sterkt i egen identitet og unike fortelling om sammenheng og mening i livet for deretter å kunne gjøre seg til nytte for samfunnet på en god måte. CMS er hensiktsmessig for de veisøkere som har bruk for nettopp det, andre veisøkere kan ha behov for å starte et annet sted. Ved å finne ut hvor veisøker er og hva han eller hun har behov for av støtte i sin unike situasjon, vil karriereveiledninga kunne sies å være holistisk. Da vil individenes forskjellighet også anerkjennes. Dette utelukker ikke et fokus på CMS, men vil måtte favne bredere.

Ved å se på karriereveiledning i lys av Foucaults diskursanalyse og Derridas dekonstruksjon av språket for å kunne avdekke maktrelasjoner, vil karriereveiledere kunne være mer kritiske til hva som hevdes er god karriereveiledning. Det gir en mulighet for å løfte fram kunnskapen som skapes gjennom språket ved å se på sammenhengen kunnskapen skapes i og med hvilken hensikt. Vi gis en mulighet til å vurdere argumenter for utvikling og endring av karriereveiledningsfeltet med en større bevissthet slik at vi som utøvende praktikere selv kan være med å påvirke ved å engasjere oss.

Litteraturliste:

ELGPN (2014): The Evidence Base on Lifelong Guidance. A guide to key findings for effective policy and practice. ELGPN Tools No. 3. Hentet 15/11/2014 fra:

file:///C:/Users/Ego/Downloads/ELGPN_Evidence_Guide_full_text_web.pdf

EU (2000): Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency Conclusions: Hentet 15/11/2014 fra: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm

EU (2004): Council of the European Union. On strengthening policies, systems and practices in the field of guidance. Doc 9286/04.

EU (2008): Council of the European Union. On better integrating lifelong guidance into lifelong learning strategies. Doc. 15030/08.

Fejes, Andreas (2008): European citizens under construction – the Bologna process analysed from a governmentality perspective.

Høgskolen i Buskerud og Vestfold (21/05/2014): Studieplan Master i karriereveiledning – erfaringsbasert. Hentet fra: <http://www.hbv.no/getfile.php/1-hbv.no/filer/Studietilbud/Studieplaner/L%C3%A6rerutdanning%20og%20pedagogikk/Master%20i%20karriereveiledning/Master%20i%20karriereveiledning%20studieplan%202022.08.pdf>

Højdal, Lisbeth og Poulsen, Lene (2009): Karrierevalg. Teorier og valg og valgprosesser. Studie og Erhverv

Jørgensen, Marianne og Phillips, Louise (2010): Diskursanalyse som teori og metode. Samfundslitteratur Roskilde Universitetsforlag.

- Kjærgård, Roger (2012): Karriereveiledningens genealogi. Den suverene stats regulering av det frie utdannings- og yrkesvalg. PH.D.-afhandling. Aarhus universitet, Institutt for utdanning og pædagogik.
- Kjærgård, Roger (2014): Forelesninger ved Masterstudiet i karriereveiledning (HiL og HBV)
- Kjærgård, Roger (2014): Introduksjonsvideo til Master i karriereveiledning. Hentes 15112014 fra: <https://fronter.com/oa/main.phtml>
- Kunnskapsdepartementet (2014): Tilskudd til karriereveiledning, kap 258 post 60. Hentet 15112014 fra: <http://www.vox.no/contentassets/66f74f96bf674ba0af6c2c52a798748a/retningslinjer5mars2014-docx.pdf>
- Law, Bill (1999): Career Learning Space: New-dots thinking for career education. British Journal of Guidance and Counselling. 27:1, side 35-54.
- Lingås, Lars Gunnar (2014): Forelesninger ved Masterstudiet i karriereveiledning (HiL og HBV)
- OECD (2012): Better Skills, Better Jobs, Better Lives. A strategic approach to skills policies. Lastet ned 05122014 fra: <http://skills.oecd.org/documents/oecdskillsstrategy.html>
- Savickas, Mark L. (2011): Career Counseling. American Psychological Association.
- Savickas, Mark L. (2013): Foredrag ved International Conference i Larios. Hentet 15112014 fra: <http://www.youtube.com/watch?v=uqz-5ny8T-s>
- Sultana, Ronald G. (2011): Learning career management skills in Europe: a critical review. Journal of Education and Work. Vol 25(2), 225-248.
- Ulleberg, Hans Petter (2007): Diskursanalyse: et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning. Norsk senter for barneforskning/NTNU. Hentet 15112014 fra: <https://www.ntnu.no/documents/10458/19133685/ulleberg.pdf>
- Watts, A. G., Sultana, R. G. og McCarthy, J. (2010): The involvement of the European Union in career guidance policy and practise: a brief history. International Journal of Educational and Vocational Guidance. Vol. 10(2), 89-107.
- Vox. Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (2014): Om karriereveiledning og samarbeid. Hentet 15112014 fra: <http://www.vox.no/Karriereveiledning/>

